

Glasanje van biračkog mesta u opštinama Vojvodine

Prof dr Marijana Pajvančić

Prof dr Marijana Pajvančić

GLASANJE VAN BIRAČKOG MESTA U OPŠTINAMA VOJVODINE

1. Šta nam govore brojke o kretanju ukupnog broja birača?

Vojvodina – ukupan broj birača u biračkom spisku.

1 669 734 birača (2. XII 2023) Odluka PIK o broju birača.

1 669 791 birača (14. I 2024) Izveštaj PIK o rezultatima izbora za poslanike u Skupštinu AP Vojvodine. To je 57 birača manje nego što je utvrđeno odlukom PIK o ukupnom broju birača u Vojvodini.

1 661 507 birača - rezultati pokrajinskih izbora objavljeni na veb stranici RIK¹. To je manje za 8 284 birača u odnosu na broj birača naveden u izveštaju PIK o rezultatima izbora za poslanike u Skupštinu AP Vojvodine.²

1 634 255 (21. I 2024) ministarstvo³ što je 35 536 birača manje nego što je bio ukupan broj birača objavljen u izveštaju o pokrajinskim izborima (14. I 2024) odnosno 27282 birača manje nego što je podatak o ukupnom broju birača na pokrajinskim izborima objavljen na veb stranici RIK.

Novi Sad – ukupan broj birača

338 222 (23. VII 2023.) podaci Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu.⁴

339 226 (23 X 2023.) podaci Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu⁵ 1004 birača više.

337 290 (17. XII 2023.) manje za 1936 birača (izveštaj sa sprovedenih izbora RIK)⁶

340 124 (23. I 2024.) podaci Ministarstva za državnu upravu i lokalnu samoupravu⁷ 2834 birača više nego u decembru na izborima.

2. Koliki je udeo birača glasalih van biračkog mesta u ukupnom broju glasalih?

1. Pokrajinski izbori

985 829 – ukupan broj birača koji su glasali (izveštaj o rezultatima glasanje PIK i veb stranici RIK)⁸

26 505 (2,69%) birača glasalih van biračkog mesta što je neznatno niže od izbornog cenzusa (3%).

¹ Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

² Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

³ Dostupno na: <https://upit.birackispisak.gov.rs/PregledBrojaBiraca>

⁴ Dostupno na: <https://upit.birackispisak.gov.rs/PregledBrojaBiraca>

⁵ Dostupno na: <https://upit.birackispisak.gov.rs/PregledBrojaBiraca>

⁶ Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

⁷ Dostupno na: <https://upit.birackispisak.gov.rs/PregledBrojaBiraca>

⁸ Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

2. Parlamentarni izbori

989 252 – ukupan broj birača koji su glasali na parlamentarnim izborima (rezultati izbora Veb stranici RIK)⁹

27805 (2,81%) – birača glasalih van biračkog mesta što je neznatno manje od izbornog cenzusa (3%)

Na parlamentarnim izborima glasalo je 3 423 birača više nego na pokrajinskim izborima, a van biračkog mesta glasalo je 1300 birača više nego na pokrajinskim izborima.

U 28 (62,22%) opština od ukupno 45 opština u Vojvodini na svakom od biračkih mesta glasalo se i van biračkog mesta. Od ukupno 1776 biračkih u Vojvodini na 1763 (99,26%) biračkih mesta glasalo se van biračkog mesta, a samo na 31 (1,74%) biračkom mestu nije se odvijao ovaj vid glasanja.

3. Odnos ukupnog broja birača, birača koji su glasali i birača glasalih van biračkog mesta

3.1 Opštine 27 (60%) od 45 opština koliko ih ima u Vojvodini u kojima je pojedinačno posmatrano ukupan broj birača manji od broja birača koji su u APV glasali van biračkog mesta.

	Opština /grad	Ukupno birački spisak	Broj glasalih	Glasali na biračkom mestu
1.	Nova Crnja	7930	5325	321 (6,28%)
2.	Opovo	8 094	5518	394 (7,14%)
3.	Srem. Karlovci	7965	4726	96 (2,03%)
4.	Novi Kneževac	8 518	5185	206 (3,97)
5.	Plandište	8 567	5363	274 (5,10%)
6.	Čoka	8 816	5196	184 (3,54%)
7.	Irig	8 881	5505	203 (3,69%)
8.	Mali Iđoš	9 976	5884	386 (6,56%)
9.	Sečanj	10 323	6815	434 (6,36%)
10	Bač. Petrovac	11 676	6853	276 (4,02%)
.				
11	Bač	12 029	7440	353 (4,7%)
.				
12	Titel	12 661	7937	305 (3,84%)
.				

⁹ Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

13	Srbobran	13 291	8528	278 (3,25%)
14	Beočin	13 348	8748	273 (3,06%)
15	Žitište	13 588	8334	496 (5,95 %)
16	Ada	14 610	7608	194 (2,54%)
17	Bela Crkva	15 572	8521	309 (3,62%)
18	Pećinci	15 496	11875	565 (4,07%)
19	Alibunar	16 854	9665	449 (4,65%)
20	Novi Bečej	18 597	10804	372 (3,44%)
21	Senta	19 606	9005	119 (1,32%)
22	Kanjiža	21 076	10954	212 (1,94%)
23	Kovačica	21 045	11605	496 (4,27%)
24	Žabalj	21 147	14233	186 (1,30%)
25	Odžaci	23 890	15318	648 (4,23%)
26	Apatin	23 926	13859	802 (5,78%)
27	Temerin	24 648	14 884	386 (3,85%)

3.2 Opštine 35 (77,77%) od 45 opština koliko ih ima u Vojvodini u kojima je broj birača koji su glasali manji od ukupnog broja birača glasalih van biračkog mesta u Vojvodini

Opština/grad	Broj glasali h	Glasali van biračkog mesta
1. Sremski Karlovci	4726	96 (2,03%)
2. Novi Kneževac	5185	206 (3,97)
3. Mali Idoš	5884	386 (6,56%)
4. Čoka	5196	184 (3,54%)
5. Plandište	5363	274 (5,10%)

6. Nova Crnja	5325	321 (6,28%)
7. Opovo	5518	394 (7,14%)
8. Irig	5505	203 (3,69%)
9. Sečanj	6815	434 (6,36%)
10. Bački Petrovac	6853	276 (4,02%)
11. Bač	7440	353 (4,7%)
12. Ada	7608	194 (2,54%)
13. Titel	7937	305 (3,84%)
14. Žitište	8334	496 (5,95 %)
15. Bela Crkva	8521	309 (3,62%)
16. Srbobran	8528	278 (3,25%)
17. Beočin	8748	273 (3,06%)
18. Senta	9005	119 (1,32%)
19. Alibunar	9665	449 (4,65%)
20. Novi Bečej	10804	372 (3,44%)
21. Kanjiža	10954	212 (1,94%)
22. Pećinci	11875	565 (4,07%)
23. Kovačica	11605	496 (4,27%)
24. Apatin	13859	802 (5,78%)
25. Žabalj	14233	186 (1,30%)
26. Bačka Topola	14286	649 (4,54%)
27. Temerin	14 884	386 (3,85%)
28. Odžaci	15318	648 (4,23%)
29. Kovin	15757	480 (3,04%)
30. Šid	17161	848 (4,79 %)
31. Bečej	18335	433 (2,36%)
32. Kula	20497	1338 (6,52%)
33. Vrbas	22522	798 (3,54%)
34. Inđija	24960	612 (2,45%)
35. Vršac	25668	823 (3,20%)

3.3 Opštine u kojima je glasalo više birača od ukupnog broja birača koji su glasali na parlamentarnim izborima u Vojvodini

Opštine u kojima je, na nivou opštine, na parlamentarnim izborima van biračkog mesta glasalo:

- **Više od 7% birača u jednoj opštini (2,22%)** - opština Opovo (7,14%)
- **Više od 6% birača u 4 (8,8%) opštine:** Mali iđoš (6,56%), Kula (6,52%), Sečanj (6,36%), Nova Crnja (6,28%).
- **Više od 5% birača u 3 (6,6%) opštine:** Žitište (5,95 %), Apatin (5,78%), Plandište (5,26%)

- **Više od 4% birača u 7 (15,55%) opština:** Šid (**4,79 %**), Bač (**4,7%**), Alibunar (**4,65%**), Bačka Topola (**4,54%**), Kovačica (**4,27%**), Odžaci (**4,23%**), Pećinci (**4,07%**), Bački Petrovac (**4,02%**)

-**Više od 3% birača u 15 (33,33%) opština:** Novi Kneževac (**3,97**), Titel (**3,84%**), Kikinda (**3,72%**), Irig (**3,69%**), Bela Crkva (**3,62%**), Bačka Palanka (**3,54%**), Vrbas (**3,54%**), Čoka (**3,54%**), Novi Bečej (**3,44%**), Sombor (**3,32 %**), Srbobran (**3,25%**), Vršac (**3,20%**), Ruma (**3,08%**), Beočin (**3,06%**), Kovin (**3,04%**)

-**Više od 2% birača u 8 (17,77%) opština:** Sremska Mitrovica (**2,65%**) Temerin (**2,59%**) Ada (**2,54%**), Stara Pazova (**2,53%**), Zrenjanin (**2,5%**), Indija (2,45%), Bečej (2,36%), Sremski Karlovci (2,03%)

- **Manje od 2% birača u 6 (13,33%) opština:** Subotica (1,97%), Kanjiža (1,94%), Pančevo 1,64%; Senta 1,32%), Žabalj (1,30%) Novi Sad (0,38%).

4. Nekoliko opštih zapažanja o iznetim podacima

1. Birač ima pravo da glasa van biračkog mesta (osobe sa invaliditetom, starija, bolesna i nemoćna lica) ako im biračko mesto nije pristupačno ili nemaju mogućnost da dođu i glasaju na biračkom mestu. To pravo garantuje zakon, a pratećim propisima regulisane su dve mogućnosti kako da obaveste birački odbor da žele da glasaju van biračkog mesta:

Jedna mogućnost je da se 72 časa pre otvaranja biračkog mesta (telefonom ili mailom) na odgovarajući telefonski broj ili mail u opštini u kojoj imaju prebivalište i obaveste da žele da glasaju van biračkog mesta.

Druga mogućnost je da na dan glasanja najkasnije do 11 časova obaveste birački odbor na biračkom mestu na kome glasaju, da nisu u mogućnosti da glasaju na biračkom mestu ali da žele da glasaju van biračkog mesta.

2. U nekoliko izbornih ciklusa primetno je da se naglo povećava broj birača koji glasaju van biračkog mesta. Ova pojava do sada se nije posebno pratila.

Izbori održani 17. XII 2023. godine bili su prilika da se to učini. Kao primer koristeći se podaci sa svih biračkih mesta koji se odnose na parlamentarne i pokrajinske izbore. U 28 (62,22%) opština od ukupno 45 opština u Vojvodini na svakom biračkom mestu glasalo se i van biračkog mesta. Od ukupno 1776 biračkih mesta u Vojvodini na 1763 (99,26%) biračka mesta glasalo se van biračkog mesta, a samo na 31 (1,74%) biračkom mestu nije se odvijao ovaj vid glasanja. U većini opština 30 (66,66%) od ukupno 45 opština u Vojvodini na nivou opštine broj birača koji su glasali van biračkog mesta bio veći od izbornog cenzusa.¹⁰

3. Broj birača koji su glasali van biračkog mesta nesumnjivo utiče i na rezultate izbora. Stoga ovo pitanje zaslužuje posebnu pažnju. Praksa nedavno održanih izbora omogućuje da se neposrednim uvidom u zapisnike o radu biračkih odbora koji su osnovni i, u suštini, jedini izvor na osnovu koga se utvrđuju konačni rezultati izbora uoče

¹⁰ Svi podaci dostupni su na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

problemi koje treba otkloniti i normativno rešiti kada je u pitanju glasanje van biračkog mesta.

4. Pitanja na koja treba naći odgovore

4.1 Ko može prijaviti birača koji želi da glasa van biračkog mesta?

Da li to može učiniti samo sam birač lično ili to umesto birača može učiniti i neko drugi (blizak rođak, lice u koje birač ima poverenje) i ako može pod kojim uslovima to može učiniti (samo na zahtev birača ili i bez tog zahteva)? U svakom slučaju o tome da li će izaći na izbore i glasati odlučuje samo birač koji u skladu sa tim obaveštava birački odbor, lično ili preko lica u koje ima poverenje (rođak, prijatelj, personalni asistent, komšija... jednom rečju lice u koje ima poverenje. To nikako ne bi smela biti lica koja birač nije pozvao niti ih poznaje. U više primedbi na zapisnik biračkog odbora ukazuje se na to da birači dolaze da glasaju na biračko mesto, i negoduju kada saznaju da ih je već neko prijavio za glasanje van biračkog mesta i da se nalaze na spisku birača koji glasaju van biračkog mesta. Te primedbe pokazuju da se u praksi dešavalo da birač bude upisan u spisak birača koji glasaju van biračkog mesta bez njegove saglasnosti.¹¹

Kako se odvija sam postupak prijavljivanja birača da želi da glasa van biračkog mesta? Da li je dopušten odlazak kod birača i bez poziva ili inicijative od strane birača kako bi se unapred pripremio spisak za birače koji glasaju van biračkog mesta ili bi to mogao biti i svojevrsan pritisak na birače, pa i obezbeđivanje tzv. „sigurnih glasova“?

Pravo na monitoring izbora trebalo bi proširiti i operacionalizovati i za ovu fazu izbornog postupka, kroz praćenje rada nadležnih opštinskih organa kojima se birači prijavljuju za glasanje van biračkog mesta bilo putem telefona, što je do sada bio jedini kanal komunikacije, a praksa izbora pokazala je da se na te telefone često niko ne javlja. Na to su se žalili birači što se može videti iz primedaba iznetih na zapisnike o radu biračkih odbora

4.2 Primedbe na zapisnike o radu biračkih odbora koje se odnose na glasanje van biračkog mesta

Praksa sa proteklih izbora pokazuje da su primedbe podnete na zapisnike o radu biračkih odbora koje se odnose na glasanje van biračkog mesta među najučestalijim primedbama pored primedbi koje se odnose na povredu tajnosti glasanja, vođenje paralelnih biračkih spiskova i slikanje glasačkih listića.

Ilustrujemo to primerima koji se navode u primedbama¹² na zapisnike: U primedbi se navode imena birača koji su prijavljeni da glasaju van biračkog mesta a došli su da glasaju na biračko mesto¹³; više birača sa liste za glasanje van biračkog mesta za koje

¹¹ Na primer: Bačka Palanka biračko mesto br. 11. Kovačica biračko mesto br. 9 i br. 11; Stara Pazova biračko mesto br. 28; Bačka Topola biračko mesto br. 15

¹² Podaci su dostupni na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

¹³ Bačka palanka biračka mesta br. 1. i br. 11 Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

su već bile popunjene potvrde za glasanje van biračkog mesta došli su na glasanje na biračko mesto i tvrde da se nisu prijavili za glasanje i da nisu znali ko ih je prijavio za glasanje van biračkog mesta¹⁴; u 11,07 časova donet na biračko mesto ručno popunjen i bez dokaza spisak od 46 birača za glasanje van biračkog mesta, nakon toga u 12,11 časova stigao mail od OIK Bačka Palanka sa imenima 26 birača za glasanje van biračkog mesta, potom su na spisak koji je prosledila OIK ručno upisana imena birača za glasanje van biračkog mesta;¹⁵ birač glasao van biračkog mesta dva puta;¹⁶ birač prijavljen za glasanje van biračkog mesta došao da glasa na biračko mesto;¹⁷ preminula osoba prijavljena za glasanje van biračkog mesta;¹⁸ od 35 birača prijavljenih za glasanje van biračkog mesta pet birača došlo i glasalo na biračkom mestu;¹⁹ predsednik biračkog odbora nije dao članovima biračkog odbora koji su hteli da idu u timu za glasanje van biračkog mesta, jer je bilo puno (33) prijavljenih birača za glasanje van biračkog mesta uz komentar da je to već dogovoreno i da oko toga „nema kompromisa“;²⁰ birač koji glasa van biračkog mesta nije svestan to potvrđuju komšije i rodbina, ali je njegova žena svojevolumno i bez njegove saglasnosti obavila sve i glasala umesto njega pa podnosilac primedbe traži da se glasanje na tom biračkom mestu poništi;²¹ žena telefonom zvala birački odbor jer je prijavljena da glasa od kuće, a rekli su joj da nema ko da dođe;²² na biračko mesto, donet spisak birača koji glasaju van biračkog mesta ali nije overen od OIK;²³ neki birači nisu hteli da glasaju van biračkog mesta iako je potpisana potvrda za glasanje pa su došli da glasaju na biračko mesto;²⁴ po povratku poverenika za glasanje van biračkog mesta birački odbor je izglasao da se 23 glasačka listića uz koje su priložene potvrde o glasanju van biračkog mesta a koje su bile zajedno spakovane u jednoj zapečaćenoj koverti proglasi za neupotrebljene glasačke listiće a da pri tom nije proverena valjanost potvrda o glasanju i tako je povređeno izborno pravo većeg broja birača;²⁵ birač koji je glasao od kuće je „živ i zdrav i ne zna se zašto jeglasao od kuće“;²⁶ ni jedna koverta sa glasanja van biračkog mesta nije validno zalepljena;²⁷ u 11 sati član biračkog odbora doneo spisak za glasanje van biračkog mesta, tražili su da telefonom provere da li su se ti birači dobrovoljno javili, ali predsednik biračkog odbora to nije dozvolio i oduzeo je spisak;²⁸ prijavljeno 8 birača za glasanje van biračkog mesta, glasalo 4 birača jer ostali nisu bili na licu mesta, ima 4 potvrde.²⁹

¹⁴ Bačka Palanka biračko mesto br. 11. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

¹⁵ Bačka Palanka biračko mesto br. 30. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

¹⁶ Kovačica biračko mesto br. 9. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

¹⁷ Kovačica biračko mesto br. 9. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

¹⁸ Kovačica biračko mesto br. 11. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

¹⁹ Kovačica biračko mesto br. 11. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²⁰ Kovačica biračko mesto br. 16. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²¹ Kovačica biračko mesto br. 27. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²² Novi Sad biračko mesto br. 95. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²³ Odžaci biračko mesto br. 18. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²⁴ Stara Pazova biračko mesto br. 28. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²⁵ Temerin biračko mesto br. 31. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²⁶ Zrenjanin biračko mesto br. 48. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²⁷ Zrenjanin biračko mesto br. 50. U zapisniku o radu biračkog odbora stoji da nije bilo glasanja van biračkog mesta. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²⁸ Zrenjanin biračko mesto br. 66. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

²⁹ Bačka topola biračko mesto br. 15. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

4.3 Broj glasalih van biračkog mesta i broj potvrda za glasanje van biračkog mesta

U praksi su zabeležene različite situacije.

1. Broj glasalih i broj potvrda je identičan – u najvećem broju slučajeva
2. Broj birača je veći od broja potvrda o glasanju. Ukupno 23 biračka mesta.³⁰
3. Broj birača je manji od broja potvrda o glasanju. Ukupno 30 biračkih mesta.³¹
4. Upisan je broj birača ali nema podatka o broju potvrda. Ukupno 20 biračkih mesta.³²
5. Upisan je broj potvrda ali ne i broj birača. Ukupno 4 biračka mesta³³
6. Precrtani i naknadno popravljani brojevi birača ili potvrda za glasanje. Ukupno 26 biračkih mesta.³⁴

³⁰ Apatin, bm. 7 (47 glasalo 44 potvrde); Bač, bm. 13 (22 glasalo 21 potvrda); Bečej bm.26 (30 glasalo 24 potvrde); Inđija bm. 16 (24 glasalo, 8 potvrda) bm. 31 (19 glasalo 1 potvrda); Kikinda bm. 14 (29 glasalo 27 potvrda), bm. 44 APV (35 glasalo 34 potvrde); Kovačica bm. 3 (24 glasalo, 21 potvrda), bm. 11 (35 glasalo 17 potvrda), Novi Sad bm. 13 (14 glasalo 13 potvrda), bm. 42 (9 glasalo 6 potvrda); bm. 116 (27 glasalo 25 potvrda); bm. 120 (19 glasalo 18 potvrda); Sombor bm. 23 (35 glasača 34 potvrde); bm. 25 (21 glasač 23 potvrde), bm. 69 (13 glasalo 11 potvrda); Temerin bm. 29 (14 glasača 13 potvrda); Zrenjanin bm. 19 (40 glasača 38 potvrda); Šid bm. 26 (10 glasača 9 potvrda); Subotica bm. 20 (12 glasača 1 potvrda); bm. 38 (11 glasača 8 potvrda); bm. 52 (14 glasalo 13 potvrda); bm. 63 (16 glasača 5 potvrda); Ruma bm. 40 APV (16 glasača 15 potvrda), bm 26. (33 glasača 31 potvrda). Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

³¹ Ada bm. 14 (4 glasalo 8 potvrda); Bačka Topola bm. 17 (12 glasalo 14 potvrda), bm. 43 (5 glasalo 15 potvrda), Bačka Topola bm. 31 (15 glasalo 30 potvrda); Bečej bm. 30 (6 glasalo, 12 potvrda); Inđija bm. 2 (13 glasalo 18 potvrda), bm. 16 (24 glasalo 32 potvrde); Kikinda bm. 31 (47 glasalo 50 potvrda), bm. 32 (11 glasalo 22 potvrde), bm. 31 APV (8 glasalo 10 potvrda), Novi Sad bm. 37 (12 glasalo 24 potvrde); Odžaci bm. 2 (18 glasalo 24 potvrde); Pančevo bm 40 (7 glasalo 9 potvrda), bm. 65 (27 glasalo 32 potvrde); Pećinci bm. 65 (27 glasalo 35 potvrda) Plandište bm. 4 (11 glasalo 22 potvrde); Sečanj bm. 11 (25 glasača 50 potvrda); Sremski Karlovci bm 3. APV (8 glasača 16 potvrda); Stara Pazova bm. 14 (19 glasača 23 potvrde); Titel bm. 9 APV (2 glasača 3 potvrde); Zrenjanin bm. 20 (9 glasača 11 potvrda), bm. 43 (22 glasača 28 potvrda); bm. 67 (17 glasača 28 potvrda); Žitište bm. 21 APV (12 glasača 24 potvrde); Vršac bm. 15 (42 birača 13 potvrda); Subotica bm. 60 (12 glasača 18 potvrda), bm. 69 (12 glasača 18 potvrda). Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

³² Bačka Topola bm. 1 (15 glasača potvrda nema), bm. 43 (19 glasača nema potvrda); Bačka Palanka bm. 7 (nije upisan broj glasača već samo broj potvrda); Kikinda bm. 15 APV (12 glasača potvrda nema); Pančevo bm. 8 (14 glasača potvrda nema), bm. 26 (16 glasača potvrda nema), bm. 39 (12 glasača potvrda nema); Pećinci bm. 10 (glasača 25 nema potvrda), bm. 67 (5 glasača potvrda nema); Ruma bm. 24 (34 glasača potvrda nema); bm. 34 APV (24 glasača potvrda nema); Stara Pazova bm. 16 (14 glasača potvrda nema); Temerin bm. 30 (25 glasača potvrda nema), bm 13 (4 glasača nema potvrda); bm. 31 (23 glasača potvrda nema); Titel bm. 7 (4 glasača nema potvrde); Vršac bm. 51 (34 birača, 34 pomoćnika, potvrda nema); Vrbas bm. 1 (14 glasača potvrda nema); Vršac bm. 52 (5 birača nema potvrda) Subotica bm. 57 (10 glasača potvrda nema)

³³ Alibunar bm. 13 (6 potvrda, nema broja glasača); Bačka Palanka bm. 7 (nije upisan broj glasača već samo broj potvrda); bm. 40 (28 potvrda nema glasalih); Pančevo bm. 50 (10 potvrda nema glasalih) Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

³⁴ Bač bm. 4 (12 glasalih i 12 potvrda precitano i upisano 14 glasalih i 14 potvrda); Bačka Topola bm. 31 (15 glasalo 30 potvrda precrtane i napisano 15), bm. 40 (upisno 9+7 birača 16 potvrda); Bačka Palanka bm. 13 (12 glasalo, upisane 24 potvrde pa precrtane i prepravljene na 12), bm. 8 (12 glasalo 17 potvrda, precrtano i upisano 12),bm. 5 (10 glasalih i 13 potvrda, 10 pomagača pa precrtano, i upisan novi brojevi 16 glasalih i 16 potvrda); Bečej bm. 31 (10 glasalo, precrtano i upisano 18, 20 potvrda, precrtano i upisano 18); Čoka bm. 23. (7 glasalih i 7 potvrda, ispravka 6 glasalih i 6 potvrda), bm. 30 (2 glasala 2+2 potvrde precrtano +2); Kovačica bm. 20 (43 glasalo 51 potvrda precrtano i upisano 43); Mali iđoš bm. 17 (34 glasalih i 34 potvrde precrtano i upisano 33 birača i 33 potvrde); bm 35 (15 birača 15 potvrda, precrtano i ispravljeno na 0); Pančevo bm 50 (6 glasalo 10 potvrda precrtano, upisano na 6); Sombor bm. 57 (64 glasača i 64 potvrde ispravljeno na 39 glasača i 39 potvrda), bm. 64 (25 glasača 50 potvrda, precrtano i ispravljeno na 25), bm. 40 APV (25 glasača, 50 potvrda precrtane i ispravljene na 25); Sremska Mitrovica bm. 40 (31 glasač i 31 potvrda, precrtano i upisano 30 glasača i 30 potvrda), bm 46. (21 birač i 16 potvrda precrtano i upisano 16 birača); Srbobran bm. 28 APV (14 glasača 17 potvrda sve precrtano i upisano 14 glasača i 14 potvrda); Zrenjanin bm. 55 (14 glasača, 28 potvrda precrtano i upisano 14) bm. 25 (upisano 82 birača i 82 potvrde, precrtano i uneto 41 birač i 41 potvrda); Žabalj bm. 15. (11 birača 22 potvrde precitano upisano 11 potvrda); Vrbas bm. 20 (20 glasača 22 potvrde precrtano i ispravljeno na 20); Subotica bm. 38 (11 glasača i 7 potvrda ispravljeno na 7 birača); Šid bm. 29. (17 bilo upisano 14 glasača i 14 potvrda pa precrtano i upisano 17 glasača i 17 potvrda). Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

7. Identičan broj glasalih, broj potvrda i broj pomagača. Ukupno 8 biračkih mesta.³⁵

S obzirom da je na više od 100 biračkih mesta na kojima se glasalo za parlamentarne i pokrajinske izbore konstatovano da podaci koji se odnose na glasanje van biračkog mesta nisu pouzdani, a da se samo na osnovu podataka koji se nalaze u zapisniku o radu biračkih odbora utvrđuju rezultati glasanja podaci sadržani u tom zapisniku moraju biti podvrnuti kontroli kako bi bili tačni.

Nedostatke normativnih rešenja koji se odnose na parametre relevantne za rezultat i ishod izbora treba otkloniti. Jedan od tih nedostataka je vezan za glasanje van biračkog mesta. To bi pretpostavljalo da se u formular Zapisnika o radu biračkog odbora pod rimskim brojem IV tačke 13 i 13.1 koje se odnose na broj glasalih van biračkog mesta (tačka 13) i broj potvrda koje potpisuju glasači koji glasaju van biračkog mesta (tačka 13.1) unesu odgovarajuće intervencije za sledeće situacije:

1. *Kada je broj glasalih na biračkom mestu veći od broja overenih potvrda za glasanje van biračkog mesta. Na osnovu potpisanih potvrda ovi birači registruju u biračkom spisku kada stigne materijal sa glasanja. To bi trebalo konstatovati u rubrici u kojoj se navodi broj potvrda, a u zapisnik uneti samo broj birača za koje postoje overene potvrde potpisane od strane birača. (Alternativa: ponoviti glasanje na tom biračkom mestu)*

2. *Kada je broj potvrda veći od broja birača koji su glasali propisati kako se postupa sa viškom potvrda. U zapisniku u rubrici u koju se upisuju potvrde konstatovati broj potvrda koji je veći od broja birača koji su glasali. Neupotrebljene potvrde odložiti u poseban koverat koji se pečati i predaje uz izborni materijal.*

3. *Kada je u zapisnik unet samo broj glasalih ali nema podatka o broju potvrda to bi trebalo konstatovati u zapisniku u rubrici u koju se upisuju potvrde. U tom slučaju glasanje na tom biračkom mestu bi trebalo ponoviti.*

4. *Kada je u zapisnik upisan samo broj potvrda ali ne i broj birača koji su glasali van biračkog mesta. U zapisniku u rubrici u koju se upisuju potvrde konstatovati broj potvrda a potvrde odložiti u poseban koverat koji se pečati i predaje uz izborni materijal.*

Precrtano i ispravljano to treba konstatovati u Rešenju o ispravkama zapisnika jer su pitanja relevantna za rezultat izbora

4.4 Broj članova biračkog odbora koji su potpisali zapisnik o radu biračkog odbora i glasanje van biračkog mesta

Zakon o izboru narodnih poslanika indirektno reguliše da je za validnost zapisnika o radu biračkog odbora dovoljno da zapisnik potpiše najmanje troje članova biračkog odbora, propisujući da lokalna izborna komisija po službenoj dužnosti donosi rešenje kojim konstatuje da se na određenom biračkom mestu ne mogu utvrditi rezultati

³⁵ Bečej bm. 16 (21 glasač, 21 potvrda i 21 pomagač i na pokrajinskim i na parlamentarnim izborima); Bački Petrovac bm. 8 (23 glasalo, 23 potvrde, 23 pomagača); Pančevo bm. 64 (13 glasača 13 potvrda 13 pomagača); Pećinci bm. 21 (12 glasača 12 potvrda 12 pomagača); Plandište bm. 21 (12 glasača, 12 potvrda, 12 pomagača); Titel bm 25 (8 glasalih, 8 potvrda, 8 pomagača); Temerin bm. 13 APV (7 glasača, 7 potvrda, 7 pomagača); Zrenjanin bm. 16 (30 glasača, 30 potvrda i 30 pomagača). Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

glasanja između ostalog i ako dostavljeni zapisnik o radu biračkog odbora nisu potpisala najmanje tri člana biračkog odbora.³⁶

Uvidom u zapisnike može se konstatovati veći broj zapisnika koje je potpisalo 3, 4 ili 5 članova biračkog odbora. Iako zakon propisuje da članovi biračkog odbora potpisuju zapisnik o radu biračkog odbora³⁷ od ukupno 45 opština u 37 (82,22%) opština od ukupno 3552 zapisnika sa parlamentarnih i pokrajinskih izbora, 204 zapisnika potpisalo je manje od 5 članova biračkog odbora.³⁸ Tri zapisnika potpisao je samo po jedan član biračkog odbora.³⁹

Kada na biračkom mestu ima birača prijavljenih da glasaju van biračkog mesta, što je na proteklim izborima bio slučaj na 99,26% biračkih mesta, pitanje je kako se realizuje glasanje van biračkog mesta ako na biračkom mestu broj članova biračkog odbora nije dovoljan. Na samom biračkom mestu najmanje 6 članova biračkog odbora imaju posebna, zakonom propisana zaduženja⁴⁰ (jedan član biračkog odbora rukuje UV-lampom, drugi utvrđuje identitet birača, treći unosi podatke o biraču u birački spisak, četvrti rukuje sprejom za obeležavanje prsta birača, peti uručuje biraču glasački listić, šesti stoji pored glasačkih kutija), a troje članova biračkog odbora (poverenici biračkog odbora) sprovode glasanje van biračkog mesta.⁴¹

Treba dodati da se, u slučajevima kada se za glasanje van biračkog mesta prijavio veliki broj birača, birački odbor može dogovoriti da odredi više timova za sprovođenje glasanja van biračkog mesta, kako bi se obezbedilo da glasaju svi prijavljeni birači.⁴² U praksi bilo je više biračkih mesta na kojima je prijavljen veći broj birača za glasanje van biračkog mesta o čemu govore i primeri glasanja van biračkog mesta na parlamentarnim izborima na području Vojvodine na kojima je na više biračkih mesta van biračkog mesta glasalo više od 50 birača.⁴³ U 12 (26,66%) opština/gradova, na 25 biračkih mesta broj glasalih van biračkog mesta je veći od 50, a na 6 biračkih mesta broj glasalih van biračkog mesta je veći od 100 (od 102 na bm. 6 u Rumi pa do 181 na bm. 35 u Pančevu).

Ako su potpisi samo tri birača dovoljni za validnost zapisnika o radu biračkog odbora to govori da neke od obaveza koje imaju članovi biračkog odbora, bilo na samom biračkom mestu ili kao poverenici biračkog odbora za glasanje van biračkog mesta nisu obavljali jer na biračkom mestu, tokom celog postupka glasanja, nije bilo dovoljno

³⁶ Član 115 stav 1 tačka 3 Zakona o izboru narodnih poslanika.

³⁷ Član 105 stav 3 Zakona o izboru narodnih poslanika.

³⁸ Ukupno 59 zapisnika potpisala tri člana biračkog odbora; 34 zapisnika potpisalo četiri člana biračkog odbora. 106 zapisnika potpisalo 5 članova biračkog odbora. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

³⁹ Plandište biračko mesto 8 i Ruma biračko mesto 34. Kikinda biračko mesto 58. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

⁴⁰ Član 90 stav 1 Zakona o izboru narodnih poslanika.

⁴¹ Član 96 stav 3 Zakona o izboru narodnih poslanika.

⁴² U tom slučaju, birački odbor će od lokalne izborne zatražiti dodatne sprejove, UV lampe, zbirne izborne liste kandidata za sve izbore koji se sprovode Priručnik za rad biračkih odbora, Republička izborna komisija, 2023. str. 46 dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/vest/sr/355120/prirucnik-za-rad-birackih-odbora.php>

⁴³ Kikinda bm. 30 glasalo 78 birača; Bačka Palanka bm. 5 glasalo 52 birača; bm. 28 glasalo 50 birača; Novi Sad bm. 56 glasalo 150 birača; bm. 137 glasalo 145 birača. bm. 7 glasao 81 birač; Pančevo bm. 35 glasao 181; bm. 70 glasalo 123 birača; bm. 44 glasalo 79 birača; Ruma bm. 6 glasalo 102 birača; Vrbas bm. 14 glasalo 63 birača; Vršac bm. 1 glasalo 53 birača; bm 4 glasalo 66 birača; Apatin bm. 17 glasalo 127 birača; bm. 25 glasalo 52 birača; Kula bm. 4 glasalo 84 birača; bm. 15 glasalo 54 birača; bm. 37 glasalo 62 birača; bm. 28 glasalo 55 birača; bm. 32 glasao 51 birač; bm 33 glasalo 57 birača; Sečanj bm. 12 glasalo 53 birača; Šid: bm. 12 glasalo 58 birača; Zrenjanin bm. 3 glasalo 50 birača; bm. 28 glasao 51 birač. Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

članova biračkog odbora. Zakon propisuje da član biračkog odbora potpisuje zapisnik o radu biračkog odbora⁴⁴ ali ne reguliše situaciju u kojoj član biračkog odbora ne potpiše zapisnik i posledice koja iz toga slede.

Uočene nedostatke koji mogu uticati na ishod i rezultate izbora treba otkloniti što bi uključilo:

1) *Propisivanje obaveze za člana biračkog odbora koji nije potpisao zapisnik o radu biračkog odbora da u pisanoj formi obrazloži zašto uskrađuje svoj potpis na zapisniku. To treba konstatovati u zapisniku.*

2) *Ustanovljavanje i propisivanje minimalnog broja - najmanje 10 - članova biračkog odbora koji treba da potpišu zapisnik da bi zapisnik bio validan. Ako je broj manji od toga na tim biračkim mestima ponoviti glasanje.*

4.5 Ispravke zapisnika

Podaci u zapisniku o radu biračkog odbora moraju biti pouzdani i proverljivi jer su ti podaci ključni i jedini izvor na osnovu koga se konstatuju rezultati izbora, a zapisnik u kome su zabeleženi jedini i osnovni izvor na osnovu koga postupaju organi koji odlučuju o zaštiti izbornog prava (izborne komisije i nadležni sudovi).

Iako je kontrolni list kao vid preventivne kontrole podataka o izborima na svakom biračkom mestu, u koga se u zapisnik o radu biračkog odbora unose podaci relevantni za utvrđivanje rezultata izbora u praksi je primetno da su ispravke zapisnika česte. Ispravke zapisnika ostvaruju se na dva načina: jedan kada se u sam zapisnik unosi ispravka i paraf koji potvrđuje da je ispravka uneta, drugi kada izborna komisija svojim rešenjem ispravlja zapisnik o radu biračkog odbora. Kao primeri navode se samo ispravke zapisnika koje su konstatovale izborne komisije u rešenju o ispravci zapisnika o radu biračkog odbora.⁴⁵

Na parlamentarnim izborima doneto je ukupno 57 rešenja o ispravkama zapisnika o radu biračkih odbora u 23 (51,11%) opštine/grada.⁴⁶ Na pokrajinskim izborima doneto je ukupno 79 rešenja o ispravkama zapisnika o radu biračkih odbora u 26 (57,77%) gradova/opština.⁴⁷

Broj evidentiranih rešenja izborne komisije koji se odnose na ispravke zapisnika nije zanemaljiv (136 rešenja) što govori da popunjavanju zapisnika o radu biračkog

⁴⁴ Član 105 stav 3 Zakona o izboru narodnih poslanika.

⁴⁵ Podaci su dostupni na: Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

⁴⁶ Ada (bm. 16); Alibunar (bm. 4 i 20); Apatin (bm. 8 i 20); Bač (bm. 12, 19); Bačka Topola (bm. 13 i 44); Bela Crkva (bm. 13 i 15); Inđija (bm. 7, 9 i 28); Kovin (bm. 8); Mali Iđoš (BM 1, 3 i 13); Sremska Mitrovica (bm. 52); Nova Crnja (bm. 7); Novi Sad (bm. 30, 85, 86, 100 i 140); Opovo (bm. 22); Pančevo (bm. 7, 50, 54 i 62); Stara Pazova (bm. 25, 43, 45, 50 i 53); Plandište (bm. 9, 10 i 16); Ruma (bm. 13); Senta (bm. 17 i 32); Sombor (bm. 1, 18, 25, 37 i 44); Subotica (bm. 38, 48, 54, 60, 76, 86 i 90); Šid (bm. 2); Temerin (bm. 22); Vršac (bm. 48); Žabalj (bm. 6 i 25). Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

⁴⁷ Ada (bm. 8); Alibunar (bm.4); Apatin (bm. 11, 12, 13); Bač (bm. 19); Bačka Topola (bm. 17, 36 i 43); Bela Crkva (bm. 1 i 9); Beočin (bm. 8); Inđija (bm. 18 i 33); Kovin (bm. 1); Mali Iđoš (bm. 1, 16 i 21); Sremska Mitrovica (bm. 1, 19 i 24); Nova Crnja (bm. 7); Novi Sad (bm. 7, 8, 9, 24, 85, 86, 130 i 161); Odžaci (bm. 10); Pančevo (bm. 16, 20, 40, 54, 58 i 62); Plandište (bm. 8, 9, 10 i 16); Pečinci (bm. 23); Ruma (bm. 9, 14, 23, 24, 33, 34, 36 i 40); Sombor (bm. 18, 23, 37, i 44); Stara Pazova (bm. 2, 37 i 44); Subotica (bm. 12, 13, 19, 20, 38, 40, 48, 54, 57, 63, 76, 77, 90 i 92); Temerin (bm. 4 i 26); Titel (bm. 5 i 21); Vršac (bm. 14, 38); Žabalj (bm. 8); Žitište (bm. 21). Dostupno na: <https://www.rik.parlament.gov.rs/542645/rezultati/>

odbora nije poklonjena dužna pažnja iako su podaci iz zapisnika osnovni izvor na osnovu koga se utvrđuju rezultati glasanja na biračkom mestu i osnovni dokument na čiji sadržaj se pozivaju organi za sprovođenje izbora i sudovi koji odlučuju o zaštiti izbornog prava.

4.6 Ponavljanje glasanja na biračkom mestu

Glasanje van biračkog mesta bilo je osnov za poništavanje glasanja po službenoj dužnosti i ponavljanje glasanja na jednom biračkom mestu na pokrajinskim u Vojvodini (Kula biračko mesto br. 21) jer nisu dve potvrde za glasanje van biračkog mesta za dva birača nisu bile potpisane.

*
* *

Analiza glasanja van biračkog mesta na parlamentarnim i pokrajinskim izborima održanim u decembru 2023. godine upućuje na opšti zaključak da oficijelni podaci o glasanju van biračkog mesta nisu potpuni, pouzdani i relevantni o čemu svedoče konkretni primeri. Broj birača glasalih van biračkog mesta je velik a u najvećem broju opština procenat birača koji su glasali van biračkog mesta je veći od izbornog cenzusa što govori da glasanje van biračkog mesta može bitno uticati na rezultate izbora.

To govori da je neophodno upotpuniti normativni okvir koji reguliše ovaj vid glasanja i ustanoviti precizna pravila koja regulišu:

1. Ko može prijaviti birače za glasanje van biračkog mesta.
2. Postupanje, posledice (ponišavanje glasanja po službenoj dužnosti i ponavljanje glasanja) u situacijama kada u zapisniku o radu biračkog odbora:
 - Nedostaje podatak o broju glasalih ili podatak o broju overenih i od strane birača potpisanih potvrda za glasanje van biračkog mesta.
 - Kada je broj glasalih van biračkog mesta veći od broja overenih i od strane birača potpisanih potvrda za glasanje van biračkog mesta.
 - Kada je broj glasalih van biračkog mesta manji od broja overenih i od strane birača potpisanih potvrda za glasanje van biračkog mesta.